

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นวิจัยเชิงสำรวจและมีจุดประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแยกตาม ประเภทการดำเนินงาน ระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และเขตที่ตั้งของสถานศึกษา ในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีการศึกษา 2549 จำนวน 103 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากคำแนะนำของประธานกรรมการและกรรมการการตรวจแก้ไข และผู้ทรงคุณวุฒิ นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชลบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำไปหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยวิธีทดสอบค่าที 62 ข้อ ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง .28 - .87 และนำไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ .98

5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยจำแนกตามประเภทการบริหาร ระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษาและที่ตั้งของสถานศึกษา ปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 103 คน จำแนกตามประเภทการบริหารน้อยกว่า 11 ปี 20 คน ประเภทการบริหาร 11-20 ปี จำนวน 35 คน และประเภทการบริหารมากกว่า 20 ปี จำนวน 48 คน จำแนกตามระดับ

ชั้นเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 67 คน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 28 คน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 คน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 43 คน สถานศึกษาขนาดกลางจำนวน 53 คน และสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวนคน 7 คน จำแนกตามเขตที่ตั้งของสถานศึกษาอยู่ในอำเภอเมือง จำนวน 8 คน อำเภอบางปะกง จำนวน 7 คน อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จำนวน 10 คน อำเภอบ้านโพธิ์ จำนวน 12 คน กิ่งอำเภอลองเขื่อน จำนวน 9 คน อำเภอท่าตะเกียบ จำนวน 9 คน อำเภอบางคล้า จำนวน 9 คน อำเภอแปลงยาว จำนวน 8 คน อำเภอพนมสารคาม จำนวน 18 คน อำเภอราชสาส์น จำนวน 3 คน และอำเภอสนามชัยเขต จำนวน 11 คน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์เกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ พบว่า โดยภาพรวม มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามประเภทการบริหาร ระดับชั้นเรียน และขนาดสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

3.1 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมและรายด้านเปรียบเทียบตามประเภทการบริหาร แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.2 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมและรายด้าน เปรียบเทียบตามระดับชั้นเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.3 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมและรายด้าน เปรียบเทียบตามขนาดสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.4 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมและรายด้าน เปรียบเทียบตามเขตที่ตั้งของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

5.2 อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญจากการค้นพบตามสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ อยู่ในระดับมาก และเมื่อวิเคราะห์ตามปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้าในภาพรวม มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับ ได้แก่ ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา รองลงมา คือ โรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบรมมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด และ ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ในการทำงาน ส่วนลำดับสุดท้ายซึ่งเป็นระดับมาก คือ โรงเรียนมีระบบการตรวจสอบและประเมินผลโดยเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตโต) (2546, 35) ที่กล่าวถึง การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธว่า ต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติการ คือ การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง มุ่งสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา ให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาวัชรธรรมในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพ และการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ด้วยทำทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงาน ดำเนิน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชั้นสุดท้าย คือ การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน จึงทำให้ปัจจัยนำเข้ามีภาพรวมอยู่ในระดับมากก็อาจเป็นไปได้

2) ด้านกระบวนการ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา ด้านกระบวนการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับ ดังนี้ คือ โรงเรียนมีการส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย รองลงมา คือ โรงเรียนมีการส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา โรงเรียนมีการส่งเสริมบุคลากร และนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่นและยกย่องเชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ และโรงเรียนส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานใน การคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538, หน้า 21) ที่กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดย

เน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการ กิน อยู่ คู่ ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต สวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำสัปดาห์ ทบทวนศีลทุกวัน ทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ ร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้อาจมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

3) ด้านผลผลิต การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา ด้านผลผลิตอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรียงตามลำดับ ดังนี้ คือ นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกันนักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน ร่องลงมาคือ นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และ นักเรียนบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณ และคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) ปัจจุบันคือพระเทพดิลก (2528, หน้า 9) ซึ่งให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เรียนว่ามีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีความเพียรพยายามในการศึกษา มีปัญญาสามารถเข้าใจเหตุผลต่าง ๆ ได้รวดเร็ว ไม่เป็นคนดิ่งดัน โอ้อวด เปิดเผยตนเองตามความเป็นจริง มีคุณธรรมประจำใจ คือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีวิริยะคือ ความเพียร และมีสติ คือ ความระลึกได้ ระมัดระวังตน มีคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการศึกษา คือ มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

4) ด้านผลกระทบ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดจะเชิงเทรา ด้านผลกระทบอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ระดับมากที่สุด คือ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจจากผู้เกี่ยวข้องได้แก่ บ้าน ชุมชน วัดและหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดี ส่วนระดับมาก ได้แก่ โรงเรียนได้รับความศรัทธา จากบ้าน ชุมชน วัดและหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดี ร่องลงมา คือ วัดได้รับความช่วยเหลือด้านการส่งเสริมงานพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น และลำดับสุดท้ายซึ่งเป็นระดับมาก คือ วัด จะได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนามากขึ้น สอดคล้องกับความเห็นของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่กล่าวถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับโรงเรียนวิถีพุทธ ในหนังสือการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 12) ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ จะก้าวสู่ความมีคุณค่า หากได้พัฒนาสู่วิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดขึ้นตามมา ที่เปี่ยมด้วยความงดงามและคุณค่า จนเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชม ของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณเป็นพลังการพัฒนาสังคมกว้างให้ศิริมยิ่ง ๆ ขึ้นได้

5.2.2. เปรียบเทียบ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านผู้บริหารที่มีประสบการณ์ การบริหารน้อยกว่า 11 ปี มีประสบการณ์การบริหาร 11-20 ปี และมีประสบการณ์การบริหาร มากกว่า 20 ปี มีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชนิษฐา สุวรรณฤกษ์ (2533, หน้า 156–159) ที่พบว่าประสบการณ์ของการบริหารหรือการสอน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติต่อความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับการบริหารโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจากโรงเรียนได้รับ หลักการและนโยบายการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ ตามที่โรงเรียนของตนสนใจสมัคร เข้าร่วม ทำให้การดำเนินการเป็นไปในทางเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งเห็นความสำคัญขอ งแนววิถีพุทธว่ามีหลักการและแนวคิดที่จะทำให้ผู้เรียน และชุมชนได้รับผลลัพธ์ที่ดี มุ่งการพัฒนา ตามทางสายกลางให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถ กิน อยู่ คู่ พึ่งเป็น ประกอบ กับวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่อยู่ในหลักพุทธธรรม โดยผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง นำ ตัวชี้วัดที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดตัวมาตรฐาน ซึ่งระบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี พุทธสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนที่ต่างกัน โรงเรียนแต่ละแห่งอาจมีขั้นตอนการ ดำเนินงาน ที่ต่างกันออกไป ซึ่งเป็นนโยบายของโรงเรียนที่ต้องมีแผนงานรองรับ ซึ่งนำไปจัดการ วางแผนโครงการ กิจกรรม หากดำเนินงานตามแผนงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ย่อมทำให้ เกิดผลผลิตที่ตั้งเป้าหมายไว้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความพึงพอใจตามมา และให้ความร่วมมือในการ ประสานงาน การดูแล บุตร ธิดาของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสธรรักษ์ ขุนรักญาติ (2546, หน้า 110) ที่พบว่าการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธมีการเตรียมการจัด หลักสูตร การดำเนินงานการจัดหลักสูตรตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และไม่พบปัญหา ในการพัฒนา เมื่อมีการพัฒนาปัจจัยแล้ว ย่อมส่งผลให้กระบวนการดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมาย และส่งผลให้ได้รับผลลัพธ์ที่ดีและได้รับการตอบกลับจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามมา หรืออาจเป็น เพราะโรงเรียนวิถีพุทธมีการพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาก่อนดำเนินงาน ซึ่ง โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีการพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านการปฏิบัติตนในการ ลด ละ เลิกอบายมุข ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ มีความเข้าใจในพระ รัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขา ร่วมในการพัฒนาวางแผนกลยุทธ์โรงเรียนวิถีพุทธ รวมถึงความเข้าใจในการ สร้างสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนแนววิถีพุทธโดยมีการ ดำเนินงานร่วมกับชุมชน วัด บ้าน ร่วมสร้างความตระหนักและปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาใน

พระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องและยังมีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธมีการเตรียมพร้อมทั้งด้านบุคลากร สถานที่และนโยบายของโรงเรียนทำให้ประสิทธิภาพการบริหารของผู้บริหารไม่มีผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธก็อาจเป็นไปได้

เปรียบเทียบ การจัดระดับชั้นเรียนของแต่ละสถานศึกษา พบว่าสถานศึกษาที่จัดชั้นเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่าระดับชั้นเรียนของโรงเรียนไม่มีผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย (2532, หน้า 6-13) สรุปไว้ 4 ด้าน ด้านปัญญา คือ รู้จักเหตุผล แยกแยะผิดชอบชั่วดี สิ่งไม่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานจริง ด้านจิตใจพึงฝึกฝนจิตใจของคนให้มีความเจริญองงามในด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านร่างกายพึงมีร่างกายที่เจริญเติบโตสมกับวัย และด้านสังคมบุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ดังพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 (2527, หน้า 108) ว่าการจัดการศึกษาและให้ความรู้แก่ประชาชนจะต้องมีการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กันไปด้วยสังคมนั้นจึงจะอยู่กันอย่างสงบสุข หรืออาจเป็นไปได้ว่าโรงเรียนที่จัดระดับชั้นเรียนต่างกัน มีการเตรียมพร้อมการพัฒนาโรงเรียนเพื่อเข้าร่วมโรงเรียนวิถีพุทธ พัฒนาทั้งผู้บริหาร บุคลากรรวมถึงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเพื่อให้เอื้อและส่งผลที่ดีต่อการดำเนินงานด้านกระบวนการ ผู้บริหารในโรงเรียนทุกระดับได้รับนโยบาย และการอบรมก่อนดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เตรียมพร้อมทั้งวัตถุดิบและค่านิยมที่จะเป็นปัจจัยนำไปสู่กระบวนการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง การดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นในระดับชั้นเรียนที่ต่ำหรือระดับชั้นเรียนที่สูงกว่า ต่างก็ได้รับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นตัวชี้วัดที่ทุกโรงเรียนต้องยึดและถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน

เปรียบเทียบความแตกต่างของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามระดับชั้นเรียนของสถานศึกษา พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาที่จัดระดับชั้นเรียนสูงสุดต่างกัน ใช้หลักการและแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการเป็นตัวกำหนดหรือเป็นตัวชี้วัดในผลผลิตที่เกิดขึ้น ซึ่งวิธีการหรือกระบวนการที่สถานศึกษานำไปปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมในโรงเรียน มีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมหรือตามสภาพของแต่ละแห่ง แต่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้รับหรือตั้งเป้าหมายไว้คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้ที่มีลักษณะ กิน อยู่ คู่ พึ่งเป็น ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขผู้เรียนรู้จักวิธีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักเป็นผู้ให้และผู้รับ ผู้นำและผู้ตามรวมทั้งความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับศิริพร รุ่งจิตต์ (2546, หน้า 1) ที่กล่าวถึง แนวทางในการดำเนินการ ในการเรียน

การศึกษา การทำงาน การแก้ไขสถานการณ์ปัญหา การอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างเหมาะสมกับ
 เนื้อหา เวลา และโอกาส มีการนำองค์ประกอบของการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา อาทิ
 เช่น ความมุ่งหมายของการศึกษา การเรียนรู้ กระบวนการศึกษา คุณสมบัติของผู้สอน ปลูกฝังให้
 นักเรียนมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้อง
 กับ จารุวรรณ พานทอง (2536, หน้า 4) ที่กล่าวว่า เพื่อให้เยาวชนของชาติที่จะสำเร็จการศึกษา
 ออกไปประกอบอาชีพที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมจึงจำเป็นต้อง
 เร่งรัดการที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นกำลัง
 สำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญยิ่งขึ้น

เปรียบเทียบความแตกต่างของการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาชั้น
 พื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามขนาดสถานศึกษาพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ
 ทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวดี ด้วงกุล (2547, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาและ
 การบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ขนาดสถานศึกษา มีปัญหาการบริหารงานการศึกษา
 ไม่แตกต่างกัน จึงอาจเป็นไปได้ว่า ขนาดสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดฉะเชิงเทรา
 แม้จะมีจำนวนห้องเรียน จำนวนนักเรียน ความซับซ้อนและกิจกรรมมีมากขึ้นตามไปนั้น ไม่อาจ
 ส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันได้ อาจเป็นเพราะว่าการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธมีหลักการและ
 แนวทางในการปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน จากนโยบายลงสู่แผนงาน โครงการ กิจกรรม
 การเรียนการสอนทั้ง 8 สาระ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียน กิน อยู่ ดี พึงเป็น ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า
 และมีความสุขได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนนักเรียนส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตที่เป็นพุทธศาสนิกชน และมี
 ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความเข้าใจและเต็มใจในการ
 ปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีความสุข เกิดความพึงพอใจ ทั้งชุมชน วัด โรงเรียน ดังนั้นสถานศึกษาที่มี
 ขนาดต่างกัน แม้จะมีงบประมาณ บุคลากร มาก น้อยต่างกัน ก็ไม่อาจส่งผลต่อการจัดกิจกรรม
 วิถีพุทธ จึงมีผลให้สถานศึกษาแต่ละขนาดมีการดำเนินงาน อยู่ในระดับเดียวกัน ก็อาจเป็นไปได้

เปรียบเทียบความแตกต่างของการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาชั้น
 พื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามเขตที่ตั้งของสถานศึกษา ที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่าโรงเรียนที่
 ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง อำเภอบางปะกง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบ้านโพธิ์ กิ่งอำเภอกลองเขื่อน
 อำเภอท่าตะเกียบ อำเภอบางคล้า อำเภอแปลงยาว อำเภอพนมสารคาม อำเภอราชสาส์น และ
 อำเภอสนามชัยเขต มีผลการดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน จะเห็นว่า โรงเรียน
 ที่ตั้งอยู่ในแต่ละอำเภอมีแนวการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งใช้หลักการ กิน อยู่
 ดี พึงเป็น เป็นตัวชี้วัด แต่หากพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า โรงเรียนในกิ่งอำเภอกลองเขื่อน
 อำเภอบางคล้า และอำเภอสนามชัยเขต มีปัจจัยนำเข้าที่มากกว่าอำเภออื่นๆ แต่ด้านกระบวนการ

และผลผลิตของสถานศึกษา ในแต่ละอำเภอมีระดับที่ใกล้เคียงกันมาก ย่อมเป็นเหตุผลว่า ถึงแม้โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลความเจริญด้านวัตถุนิยม ก็ไม่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ ถึงแม้แต่ละโรงเรียนในอำเภอ จะมีแนวการจัดกิจกรรมที่ไม่เหมือนกัน แต่ก็มีเป้าหมายเดียวกัน ในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า สถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่ดี มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตรมีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ส่วนด้านกระบวนการ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศในโรงเรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต และด้านผลผลิต นักเรียนหรือผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีลักษณะ การกิน อยู่ คู่ พึ่งเป็นดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและความสุข รวมทั้งด้านผลกระทบ จะส่งผลให้บ้าน วัด ประเทศชาติ ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมแนววิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรตตณฺณ เพชรวิวรรธน์ (2545, 102) ที่ว่า การที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนั้น สถานศึกษาต้องมีการบริหารสถานศึกษา ในด้านกิจกรรมและการประพฤติตัวที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน จึงจะทำให้แก่นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลานีเยร์ (Lanier, 1993, p. 301) ที่ผลการวิจัย พบว่า จริยธรรมและการพัฒนาความคิดรวบยอดของคนหนุ่มสาวที่อยู่ในชนบท อยู่ในระดับสูง และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในเมือง

เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบความแตกต่างการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามเขตที่ตั้งของสถานศึกษาพบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะว่าการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ในทุกอำเภอ ใช้หลักเกณฑ์และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวปฏิบัติ สถานศึกษาอยู่ต่างอำเภอกันย่อมมีบริบทที่ต่างกัน บางแห่งจัดมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนา เหมาะสม หรือมีสภาพแวดล้อมที่จะตกแต่งให้ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่างๆ มิให้เสียงดัง พิธีพินเลือกสื่อการเรียนการสอน เช่น เพลง นิทาน ที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ อุทัย หิรัญโต (2526; อ้างถึงใน ฉန္ฐกิตติ์ ศรีสันต์ 2548, หน้า 20-24) ได้กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เร้าและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนหรือกลุ่มคน การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และเป็นการพัฒนาทางด้านความรู้สึกรู้จักคิด จิตใจ และมีคุณธรรม ซึ่งการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารและครูให้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หลากหลายวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม ละ เลิก อบายมุข และถือศีล 5 เป็นนิจ มีความเป็นมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้โรงเรียนวิถีพุทธส่วนใหญ่ ยังจัดบรรยากาศที่ร่มรื่น สงบ ร่มเย็น อีกทั้งนักเรียนได้เรียนรู้จากพระภิกษุ มีการฝึกปฏิบัติ ตามแบบพุทธศาสนิกชนที่ดี จึงทำให้สถานศึกษาที่ตั้งอยู่แต่ละอำเภอ มีการดำเนินงาน ทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันก็อาจเป็นได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียนวิถี ซึ่งมีประสบการณ์การทำงาน 11-20 ปี และมากกว่า 20 ปี รวมทั้งครูในสถานศึกษานานาชาติ และขนาดกลาง ควรมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ลด ละ เลิก อบายมุข ถือศีล 5 มีวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา และส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิตาให้อยู่ในระดับมากที่สุด
- 2) ผู้บริหารโรงเรียนวิถี ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 11 ปี ควรจัดให้มีที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและห้องเรียนรวมทั้งสร้างศรัทธาให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ บ้าน ชุมชน วัดและหน่วยงานต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับมากที่สุด
- 3) สถานศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้สะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติให้อยู่ในระดับมากที่สุด
- 4) ครูในสถานศึกษานานาชาติ และขนาดกลาง ควรได้รับการส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ที่ทำความดีเป็นประจำ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนทั่วไป
- 2) ควรศึกษาการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนทั่วไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี